

УДК 37.032:378.1

Матвійчук Л.А.

Matviychuk L.

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ В КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILLS OF THE MODERN TEACHER OF HIGH SCHOOL IN THE CONTEXT OF SYNERGY

У статті розкрито значення професійної майстерності сучасного педагога в контексті синергетики. Обґрунтовано актуальність проблем становлення синергетики. Проведений аналіз впливу та використання синергетичного підходу на сучасного педагога. Велика увага приділена проблемі використання синергетичного підходу в системі освіти. Сформульовано основні якості, якими повинен володіти викладач сучасний. Проаналізовано поняття «синергетика» з точки зору освіти. Визначено важливе місце використання синергетики в освіті з актуальних напрямів. Здійснено порівняння використання синергетичного підходу в освіті та його вплив на культуру педагога. Реалізовано дослідження по встановленню самооцінки методологічної культури педагога. Встановлено рівні, якими володіє сучасний педагог. Розібрано отримані результати самооцінки, творчий потенціал педагога.

Ключові слова: професійна майстерність, компетентність, синергетика, синергетичний підхід, знання, освіта, потенціал, саморозвиток, самоосвіта, педагог.

Сьогодні в науці мають місце нові методологічні напрями, які стають підґрунтям у різних галузях педагогічного світогляду. Не менш цікавим є використання синергетики в педагогічних галузях, які так стрімко обговорюються багатьма науковцями.

Становлення професійної майстерності педагогів є важливим моментом. У навчальних закладах бракує фахової майстерності педагогічним кадрам. Проблема освіти – це неправильно поставлений пріоритет, питання розвитку сучасної педагогічної освіти, які потребують перерозподілу, вдосконалення і розробки.

Увага вчених сьогодні прикута до нових шляхів вирішення проблем, які назріли в освіті, а це розвиток професійної майстерності педагогів за допомогою нового синергетичного підходу, який є малодослідженим та має місце в період інформатизації освіти.

Використанню синергетичного підходу присвячено роботи вчених: В.П. Андрущенко, М.В. Богуславського, О.В. Вознюк, І.С. Добронравової, Б.Б. Кадомцева, С.П. Капіци, Е.Н. Князевої, С.П. Курдюмова, А.К. Лоскутова, Дж. Николис, І. Стенгерс, А.Г. Шазаретяна та ін; синергетичний підхід в дослідженнях: В.Г. Буданова, А.В. Коротаєва, С.Ю. Малкова, А.П. Назаретяна, В.Г. Риндак, П.І. Третьякова, П.В. Турчинова, Д.С. Чернявського та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні вагомості синергетичного підходу у розвитку професійної майстерності сучасного педагога та встановленні творчого потенціалу.

Професійна компетентність педагога має вирішальне значення для досягнення успіху в педагогічній галузі. Педагог повинен володіти закономірностями здійснення педагогічного процесу, який впливатиме на формування освіченого фахівця. Для формування професіоналізму студента від педагога вимагається належний не менш високий рівень його компетентності.

Педагог повинен прагнути досягнення своєї досконалості. Компетентний викладач – це той, який вільно орієнтується у своїй сфері, передає на високому рівні свій досвід, здатний до рефлексій, не зупиняється на досягнутому, постійно прагне до досконалості. Професійна майстерність проявляється у своїй стратегії володінням професійно-особистісними якостями,

творчим, креативним мисленням. Справжній професіонал своєї справи працює за власною, розробленою, чи використовує елементи вже розроблених методик, намагаючись постійно вдосконалюватись, враховуючи особливості тих, до кого застосовує свої надбання.

Професійна майстерність, як стверджував Й.Ф. Гербарт, досягається лише в практичній діяльності (праці), де набувають мистецтва, виробляють навички, уміння, майстерність.

Основою майстерності педагога є знання, які педагог передає своїм студентам.

Г. Сковорода цінував працю вчителя, особливо за його найвищу якість – педагогічну майстерність, вміння правильно подати знання. Педагог повинен розвивати в собі особливі атрибути, які є вагомими у педагогічній діяльності.

Розвиток професійної майстерності педагога ґрунтується на саморозвитку, самоосвіті, самовдосконаленні протягом всього життя, як нова парадигма і правильне використання принципів синергетики.

Термін «синергетика» походить від грецького «synergeia» «співдружність», «співпраця» і акцентує увагу на узгодженості взаємодії частин при утворенні структури як єдиного цілого [8, с. 456].

Визначення «синергетика» вперше запропонував, Г. Хакен, де на його думку, «синергетика – це сукупний колективний ефект взаємодії великого числа підсистем, що приводить до утворення стійких структур і самоорганізації в складних системах» [9, с. 9].

У філософському розумінні, поняття розглядається як сучасна теорія самоорганізації, нове світобачення, яке пов'язується з дослідженням феноменів самоорганізації, нелінійності, відкритості, емерджентності.

Ю. Л. Климонтович вважає, що «синергетика» – «новий міждисциплінарний науковий напрям; її мета – виявлення загальних ідей, методів і закономірностей у самих різних областях природознавства, а також соціології і навіть лінгвістики; більше того, в рамках синергетики відбувається кооперування різних спеціальних дисциплін» [4, с. 111].

На думку Ю. А. Данілова, сучасна синергетика стала визнаним міждисциплінарним напрямом наукових досліджень, яке займається вивченням складних систем, які складаються із багатьох елементів, частин, компонентів, які взаємодіють між собою складним чином [3, с. 22].

Як стверджує М.О. Федорова, синергетика є складовою універсальної методологічної парадигми, галузей знань, якою є складні системи, події самоорганізації досліджуваних об'єктів, які зв'язані в міждисциплінарний підхід [10, с. 13].

В основному, синергетика орієнтується на пошук форм запам'ятовування і оперування інформацією, де синергетика зустрічається як активний процес в обчислювальних середовищах зберігання і обробки інформації [1, с. 39].

Отже, термін «синергетика» можна трактувати як новий напрям самоорганізації, світобачення, який пов'язується з дослідженням явищ власної організації, нелінійності, хаосу і, глобальної еволюції, вивченням процесів становлення «порядку через хаос» (І. Пригожин), біфуркаційних (роздвоєння) змін, незворотності часу, нестійкості як основоположної характеристики процесів еволюції» [7, с. 618].

«Синергетика» – незалежний напрям, який розкриває великі можливості по-новому будувати світогляд і не залежить від конкретних (правильних на чийсь погляд) поставлених дій, прагнення відкриття нових ідей, самовдосконалення, само зміцнення особистості в трудовій діяльності.

Сутність синергетичного підходу в педагогічних процесах базується на передуванні самоосвіті, самоврядування, самоорганізації. За допомогою синергетичного підходу вдається виявити здатність особистості до саморозкриття і самовдосконалення виявлення творчого потенціалу в процесі спільних проєктів з іншими людьми та з самим собою, що є дуже вагомим в підготовці майбутнього фахівця.

Сучасна освіта нині потребує використання нових напрямів реалізації, таким є синергетичний підхід, який допоможе по-новому розкриватись педагогу та майбутньому фахівцю і дає можливість вдосконалювати власну майстерність робити речі, передавати отриманий досвід іншим.

Можна впевнено стверджувати, що синергетичний підхід спостерігається в освіті. Більшість майбутніх спеціалістів, в силу своїх можливостей, побіжно займаються самоосвітою, намагаючись отримати самостійні знання, уміння та навички в певних галузях трудової діяльності для того, щоб підвищити свій професійний рівень, збільшити таким чином свій дохід, який сьогодні є важливим в житті особистості. Тому, професійна майстерність залежить від самоорганізації педагога в своїй діяльності, його бажання організуватися, досягати успіхів у своїй справі, так як педагог відіграє важливу роль в формуванні майбутнього спеціаліста і його риси є стимулом для його вихованців. Спрямовувати своїх вихованців до самоствердження, саморозвитку, самоосвіти, не зупинятися на досягнутому, а навпаки, вдосконалюватись, пропонувати нові ідеї у ситуаціях, які потребують вирішення.

В.Г. Буданов вважає, що використання синергетичного підходу в освіті можливо за трьома напрямками:

1. Синергетика для освіти. У цьому зв'язку пропонуються інтегративні курси по завершенню чергового циклу навчання, які дають можливість краще засвоїти отримані знання на практичних діях та побачити різні сторони впроваджуваного, його вплив на суб'єкти його спрямування.
2. Синергетика в освіті. Цей напрям характеризується впровадженням в приватних дисциплінах матеріалів, що ілюструють принципи синергетики. У кожній навчальній дисципліні є розділи, які вивчають процеси становлення, виникнення нового. Тут доречно разом з традиційним, використовувати мову синергетики, що дозволяє надалі створити горизонтальне поле міждисциплінарного діалогу.
3. Синергетика освіти. Такий напрям передбачає синергетичність самого процесу утворення, становлення особистості і знання. Приклади педагогічної майстерності та авторських методик є кращі зразки додатка цілісних синергетичних підходів. Однак, сьогодні проблема не в тому, щоб створити єдину методіку, а в тому, щоб навчити педагога усвідомлено створювати свою, тільки йому притаманну методіку і стиль діяльності, залишаючись на позиціях науки про людину [2, с. 300].

Синергетичний підхід – це певна методологія в професійній діяльності, яка вимагає генерування ідей, понять і методів у дослідженні самоорганізованими системами. Вагомо у навчальному процесі правильно спрямувати ідеї для розвитку, вдосконалення компетентності. Він має широкі можливості у проектуванні й побудові систем виховання студентів.

Результат саморозвитку – компетентність, вищий ступінь – майстерність, найвищий – професіоналізм [5, с. 5].

Синергетика отримала значення рушійної сили у наукових дослідженнях та повинна забезпечувати належний науковий рівень як міждисциплінарної галузі знання. Можна стверджувати, що синергетичний підхід займає значне місце у розвитку професійної майстерності педагога, і тому нехтувати педагогам таким напрямом не компетентно.

Майстерність, на наш погляд, – найвищий щабель уміння педагога здійснювати навчання та виховання, яким володіють одиниці, покликані творити в сфері освіти, і який постійно вдосконалюється.

Важливою метою удосконалення навичок самостійної діяльності педагогів є саморозвиток та прагнення до самоосвіти. Для встановлення того, наскільки володіють такими задатками сучасні педагоги, ми застосували методіку визначення «творчого потенціалу педагога» [6, с. 92-96], де використали тест, який складався з 18 питань. Отримані відповіді оцінювали за 9-бальною шкалою: ступінь вираженості відповідних знань, умінь і особистісних якостей педагога.

Враховуємо дані особливості у цьому дослідженні та встановимо, яким рівнем володіють сучасні педагоги. Для цього ми підготували тестові питання та відібрали групи для проведення дослідження, ними стали педагоги декількох ВНЗ: Рівненського державного гуманітарного університету, Луцького національного технічного університету, Луцького інституту розвитку

людини Університету «Україна», різних галузей. Респонденти були трьох груп з досвідом роботи: від 1 до 3 років – перша група; до 10 років – друга група; понад 10 років – третя група.

Розглянувши результати встановлення самооцінки та самоосвіти педагога, дійшли висновку, що більша кількість респондентів володіє необхідним рівнем успішності, який характерний такому колу викладачів, а саме: з досвідом роботи понад 10 років, що однак не вистачає даній групі – це використання сучасних технологій, засобів навчання. Наступна група виділилася не менш високими результатами та прагматичністю у своїй роботі, – які раціонально використовують досвід та сучасні методики навчання. Інша група – відмітилась самоаналізом, використанням зворотного зв'язку своєї педагогічної діяльності, прагненням до самовдосконалення, самоосвіти протягом всієї трудової діяльності. Результати діагностування відображенні на (рис. 1).

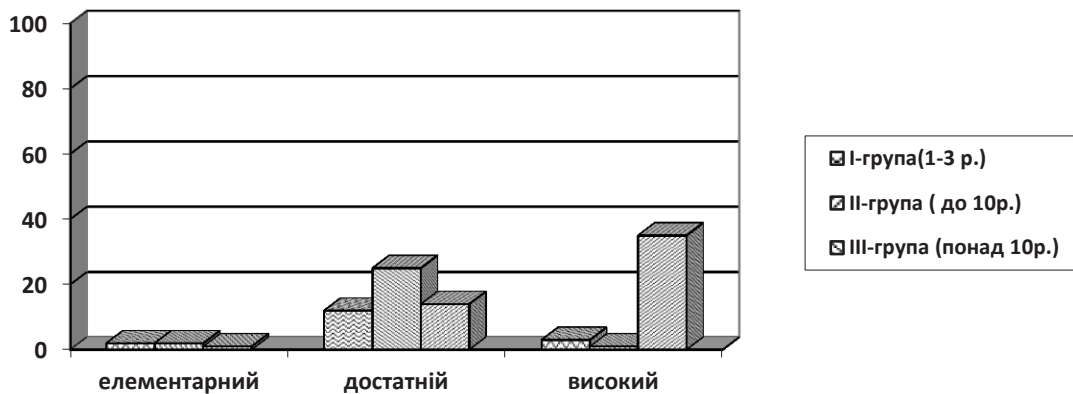

Рис. 1. Загальний рівень творчого потенціалу

Проаналізувавши відповіді педагогів, було відзначено, що серед молодих фахівців (педагогічний стаж до 3 років) 13% – прагнуть до використання нових засобів та оволодіння знаннями сучасних технологій, педагоги зі стажем 10 років (25%) – розвивають методологічну культуру, а вихователі зі стажем роботи понад 15 років (35%) мають високий рівень, постійно його вдосконалюючи.

Також, за допомогою задекларованого тесту, встановили такі групи показників, які характерні кожній групі респондентів, а саме: межі допитливості; віру у себе; постійність; амбіційність; слухову пам'ять; зорову пам'ять; прагнення бути незалежним; здатність абстрагуватись; здатність зосереджуватись. Результати дослідження відображені на (рис. 2).

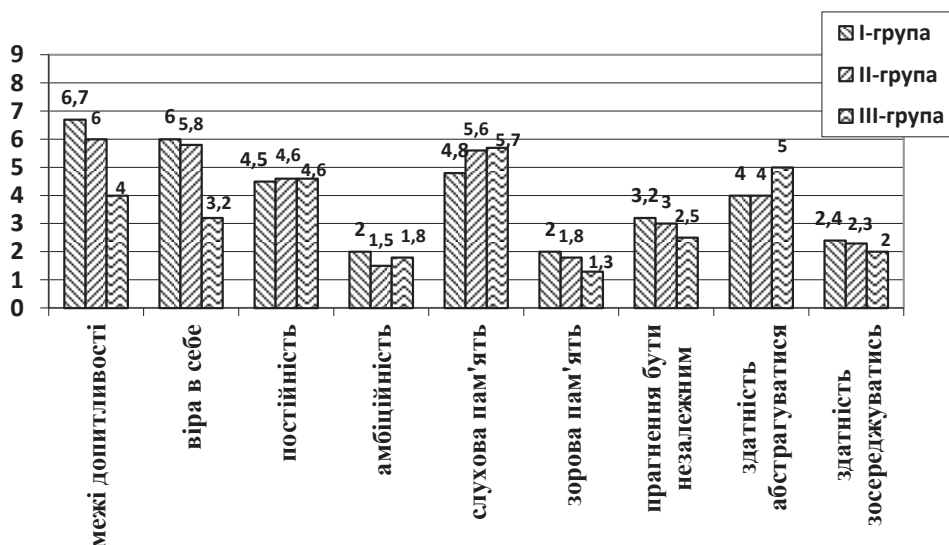

Рис. 2. Основні якості творчого потенціалу педагога

Отримані результати дослідження є відносними, так як не можливо виміряти їх з точністю до 100%, але обґрунтування є суб'єктивними.

Пріоритетними складовими проведеного дослідження є: закладений значний творчий потенціал серед молодих педагогів, який має великий простір для реалізації творчих можливостей. Такі педагоги при оптимальній організації діяльності мають великі перспективи в реалізації власних здібностей.

Ідеї синергетики у змісті освіти добре впливають на її стан, на високому рівні дозволяють моделювати розвиток освітніх систем, дають значні результати в системі навчально-виховного процесу. Синергетичний підхід дозволяє по новому розкрити педагогічні знання, спрямовує на багатокомпонентність пізнавальних процесів.

Отже, професійна майстерність є особистісною якістю педагога, використання синергетичного підходу актуалізує професійну діяльність педагога, сприяючи збагаченню освітнього процесу діалоговими прийомами і методами педагогічної взаємодії, роблячи більш інтенсивним процес навчання студентів і підвищує якість самої освіти.

Гностичні, конструктивні, проєктувальні вміння є досить вагомими компонентами педагогічної майстерності, які потребують значних зусиль з боку педагога для його підвищення.

Власні методики викладання технічних дисциплін у ВНЗ, якими користуються педагоги на практиці, є на досить низькому рівні, і тому вимагають більшої праці від викладача для досягнення рівня педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

1. Буданов В.Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и в образовании / В.Г. Буданов. Изд. 3-е дополн. – М.: Издательство ЛКИ, 2009. – 240 с.
2. Буданов В. Г. Трансдисциплинарное образование, технологии и принципы синергетики // Синергетическая парадигма: Многообразие поисков и подходов / Сб. ст. отв. ред. В.И. Аршинов и др. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 285–304.
3. Данилов Ю.А. Герман Хакен о синергетике // Синергетическая парадигма. Нелинейное мышление в науке и искусстве / Ю.А. Данилов. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – С. 22.
4. Климонтович Ю. Л. Введение в физику открытых систем // Соросовский образовательный журнал / Ю. Л. Климонтович. – 1991. – № 8. – С. 111.
5. Кубрак С.В. Використання інформаційних технологій у професійному саморозвитку майбутнього вчителя філологічного профілю : навч.-метод. посіб / С.В. Кубрак. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 92 с.
6. Потемкина О. Ф. Тесты для подростков / О. Ф. Потемкина, Е.В. Потемкина. – М.: АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. – 320 с.
7. Пригожин И. Порядок из хаоса : Новый диалог человека с природой : Пер. с англ. Общ. ред. В.И. Аршинова, Ю.Л. Климонтовича и Ю.В. Сачкова / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М. : Прогресс, 1986. – 432 с.
8. Словарь иностранных слов. 15-е изд., испр. М.: Рус. яз., 1988. – 608 с.
9. Синергетике 30 лет. Интервью с профессором Г. Хакеном. Проведено Е. Князевой // Вопросы философии. – 2000. – № 3. – С. 53–61.
10. Федорова М.А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы : диссер... канд. пед. наук. – 13.00.08. – теория и методика профессионального образования / Федорова Марина Александровна. – Ставрополь, 2004. – 169 с.

The article reveals the importance of professional skills in the context of the modern teacher synergy. Actuality of the problems of synergy was based. The analysis of the impact and use of synergetic approach to the modern was held teacher. Much attention is paid to the problem of using a synergistic approach in education. The basic qualities that should have a modern teacher were defined. It was analyzed the

concept of «synergy» in terms of education. It was determined important use of synergy in education in priority areas. Comparison of using of synergetic approach to education and its influence on the culture of the teacher was made by the implemented the research was to establish self-methodological culture of the teacher. There were established levels, which has a modern teacher.

The results of self-esteem, creativity teacher, were dismantled.

Key words: professional skill, competence, synergy, synergistic approach, knowledge, education, capacity, self-development, self-education teacher.

УДК: 371:316.647.

Матієнко О.С.

Matiienko O.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ З УЧНЯМИ

TOLERANCE IS THE MAIN PREREQUISITE OF THE CULTURE OF COMMUNICATION OF THE TEACHER WITH PUPILS

У статті зазначається, що спілкування – найсильніший засіб формування в людини ставлення до інших людей. Лише в процесі спілкування і завдяки йому дитина може соціалізуватися і стати особистістю. Утім культура спілкування залежить не тільки від знання й дотримання певних норм спілкування, а й від нашої вихованості, ввічливості, толерантності до позицій інших, доброзичливості, прагнення порозумітись, які не передаються у спадок, а формуються і розвиваються у процесі виховання та самовиховання.

Розкриваються складові компоненти толерантного міжособистісного спілкування такі, як сприйняття, визнання, співпраця, взаємодія та діалог.

Визначається, що особливо значиму роль спілкування відіграє в освітній діяльності, воно виступає суттєвою цінністю педагогічної взаємодії. У стосунках учителя з учнями спілкування спроможне допомогти вчителю налагодити взаємодію зі своїми вихованцями, побудувати виховання і навчання на засадах співробітництва і співтворчості. Особливості такої взаємодії багато в чому залежать і від комунікативної культури вчителя, а також і від толерантного ставлення до учнів у процесі спілкування – терпіння, довіри, вміння володіти собою, поблажливість, доброзичливість, вміння не засуджувати інших, терпимість до відмінностей, здібність до співпереживання, вміння слухати, вміння розуміти особистісні властивості та емоційний стан співрозмовника, управляти власним емоційним станом.

Розглянуті складові толерантного спілкування є досить важливими моментами повноцінного розвитку, основою діалогу, відкритості, а, отже, і толерантності сучасного українського суспільства, національної культури, культури іншого.

Ключові слова: спілкування, культура, толерантність, формування, сприйняття, визнання, співробітництво, взаємодія, діалог, особистість.

Людина – істота соціальна, і вона здатна нормально розвиватись тільки у суспільстві, спілкуючись з іншими людьми, оскільки потребує постійної інформації про подібних собі. Лише у процесі спілкування і завдяки йому дитина може соціалізуватися і стати особистістю. І чим раніше вона осягне основні правила спілкування, тим менше помилок зробить, тим менше завдасть шкоди собі й іншим. Утім, культура спілкування залежить не тільки від знання й дотримання певних норм спілкування, а й від нашої вихованості, ввічливості, толерантності до позицій інших, доброзичливості, прагнення порозумітись, які не передаються у спадок, а формуються і розвиваються у процесі виховання та самовиховання.